

PELLÓN GONZÁLEZ, INÉS (ED.) (2012). *El atomismo en química. Un Nuevo Sistema de Filosofía Química de John Dalton. Acompañado de un ensayo de Alan J. Roche*. Alacant: Publicacions Universitat d'Alacant. 162 p. 18 € ISBN: 978-84-9717-211-0

GRAPÍ, PERE (ED.) (2012). *La representación de lo invisible. Tabla de los diferentes «rapports» observados entre diferentes sustancias de Etienne-François Geoffroy. Acompañado de un ensayo de Ursula Klein*. Alacant: Publicacions Universitat d'Alacant. 122 p. 18 € ISBN: 978-84-9717-210-3

«Els estudiants de ciències no són encoratjats a llegir els textos clàssics de la seva disciplina», assenyalava Thomas S. Kuhn en 1959. I afegia que es tractava d'unes obres en les quals podrien «descobrir altres formes d'abordar els problemes que plantegen els seus manuals de ciències». En aquest conegut assaig, Kuhn també lamentava que els estudiants de ciències quedaren així separats de la seva tradició històrica a més de perdre la possibilitat de descobrir «altres formes de mirar» els problemes de la ciència amb conceptes, mètodes i solucions suggerits per ments creatives del seu camp. Les raons d'aquesta situació no procedeixen només de l'accés limitat a les obres antigues i de les escasses edicions crítiques dels clàssics de la ciència. En realitat, els historiadors de la química contenen amb una llarga experiència en aquest sentit que es va iniciar ja en el segle XIX amb l'edició d'obres de Lavoisier, promoguda per Jean-Baptiste Dumas, o la publicació de textos alquímics editats, traduïts i comentats per Marcellin Berthelot, amb l'ajuda d'un grup de filòlegs i historiadors, a la fi del segle XIX. Recordem també que la sèrie més coneguda de clàssics de la ciència la va iniciar el químic Wilhelm Ostwald en 1889 (*Klassiker der exakten Wissenschaften*). Amb la consolidació de la història de la ciència com a disciplina acadèmica, l'edició de textos va augmentar i es va estendre fins a arribar a obres cada vegada més complexes, només accessibles

per a un reduït cercle d'especialistes. Altres edicions més populars i senzilles van ser destinades a un públic més ampli, normalment amb finalitat didàctica o divulgativa. A Anglaterra l'Alembic Club d'Edinburgh va publicar més de trenta textos clàssics de la història de la química durant la primera meitat del segle xx, de la mateixa manera que a França la col·lecció de *Classiques de la découverte scientifique*, editada per Gauthier-Villars, recollia petites memòries d'investigació relacionades amb temes com la dissolució química, els «pesos moleculars», les «lleis dels gasos», «l'aire i l'aigua», etc., així com obres d'autors com Lavoisier, Mariotte, Palissy, Dumas, Wurtz, etc. Malauradament són pocs els exemples semblants que podem citar al nostre entorn. Un d'ells ha estat realitzat recentment per la Societat Catalana de Química amb la traducció i publicació de treballs de Lewis, Mendeleiev i Van't Hoff.

La col·lecció «Clàssics de la Química» que edita Antonio García Belmar des de la Universitat d'Alacant es diferencia de les esmentades en la seva pretensió de combinar rigor acadèmic i actualització dels continguts amb la finalitat didàctica i la intenció d'arribar a un públic ampli. Aquesta combinació és un repte complicat que exigeix un gran esforç editorial per tal de seleccionar especialistes en història de la ciència amb interès i capacitat per divulgar les nombroses investigacions que es publiquen en revistes i monografies acadèmiques d'escassa circulació. Sense aquesta decidida aposta editorial, moltes edicions de clàssics esdevenen publicacions sense lectors, que només serveixen per transformar les prestatgeries en santuaris de la ciència. Per contra, si l'acció de l'editor és massa agressiva, hi ha el risc de caure en els problemes del presentisme. Una actualització excessiva pot despullar els textos de les seves capacitats subversives i eliminar així aquells ingredients diferencials que tenen major potencialitat per produir el que Thomas S. Kuhn denominava «pensament divergent». Davant totes aquestes circumstàncies adverses, l'editor de la col·lecció ha optat per combinar fragments breus d'obres clàssiques d'història de la química amb llargues introduccions, nombroses i substancioses notes a peu de pàgina, glossaris terminològics i guies bibliogràfiques exhaustives. D'aquesta manera, el lector pot enfrontar-se amb garanties d'èxit a tots els problemes esmentats, sense haver de renunciar als plaers que proporciona la lectura d'aquestes obres.

El primer volum inclou un fragment del *New System of Chemical Philosophy* de John Dalton acompanyat de nombroses notes i dos textos sobre el desenvolupament de l'atomisme químic escrits per Inés Pellón, autora d'una tesi doctoral sobre la introducció de l'atomisme en l'Espanya del segle xix, i per Alan J. Rocke, un historiador que ha publicat moltes obres rellevants sobre aquest tema des de la fi de la dècada de 1970. D'aquesta manera els lectors poden conèixer amb detall els primers mètodes utilitzats per calcular els «pesos atòmics», les dificultats que plantejaven aquests càlculs i les famoses controvèrsies que van generar-hi, juntament amb una petita biografia de John Dalton i una introducció als debats al voltant dels orígens de la teoria atòmica en química i les seves conseqüències. Un apèndix terminològic ajuda el lector a vèncer les dificultats que plantegen les expressions antigues i

una guia de lectura ofereix claus per tal de seguir aprofundint en el tema sense perdre's dins de la llarga llista bibliogràfica de l'apartat final.

El segon dels textos és l'explicació de la coneguda taula d'afinitats (o de «rapports») d'Etienne F. Geoffroy que va ser presentada en les memòries de l'Acadèmia de Ciències de París en 1718. Tal com assenjala l'editor, es tracta d'una de les imatges més famoses de la química del segle XVIII que esdevingué una eina pedagògica essencial i un principi organitzador de moltes investigacions de l'època. Com altres aspectes de la química d'aquest segle, les taules d'afinitats apareixen poc esmentades en les històries generals de la química fins a èpoques recents i encara són menys les referències que apareixen en els manuals de química, en part com a conseqüència de l'efecte de filtre creat per l'excessiva concentració dels estudis històrics al voltant de l'obra de Lavoisier. La traducció d'aquesta taula d'afinitats és una oportunitat per entrar en contacte amb concepcions, expressions, productes i operacions químiques que resulten estranyes en l'actualitat. Amb aquesta situació, els autors dels textos introductoris han fet un esforç addicional per tal de situar les investigacions sobre les afinitats químiques en el context de l'època. Pere Grapí, autor de moltes investigacions respecte als estudis d'afinitat química de Claude Berthollet, presenta un panorama general de la teoria d'afinitats des de principis del segle XVIII fins als treballs de Berthollet que van suposar, al mateix temps, la culminació i el tancament de les investigacions sobre el tema. Ursula Klein, autora d'una de les primeres monografies sobre el tema, discuteix els orígens socials i culturals de les investigacions de Geoffroy, incloent una detallada explicació de tots els productes inclosos en la taula d'afinitats (p. 98-99) que permetrà als lectors actuals entendre el significat dels símbols emprats, les operacions químiques en les quals es basa l'ordenació i les concepcions sobre la composició química que implícitament suposaven.

La col·lecció de «Clàssics de la Química» ofereix, doncs, eines didàctiques per als professors de ciències o d'història de la ciència de diversos nivells de l'ensenyament. També serà de gran utilitat per a totes les persones que pretenguin iniciar investigacions en història de la química i desitgin estar al corrent de les conclusions més recents dels estudis acadèmics en aquest terreny. Esperem que la col·lecció segueixi posant a disposició d'un públic ampli nous textos d'història de la química presentats amb la profunditat i el rigor necessaris per aprofitar totes les seves potencialitats.

José Ramón Bertomeu Sánchez
Universitat de València
e-mail: Jose.R.Bertomeu@uv.es